

تاریخچه مؤسسه

اگر به دیده انصاف و با موشکافی بنگریم ، باید اذعان کنیم که تاریخچه گیاهپزشکی در ایران در واقع تاریخچه مؤسسه نیز هست. در ایران بررسی های گیاهپزشکی نسبت به سایر رشته های کشاورزی شروعی زود هنگام تر داشته است. آغاز گر این بررسی ها در کشور ، شادروان استاد جلال افشار بود که پس از پایان تحصیلات در روسیه در سال ۱۲۹۸ ه.ش به ایران بازگشت و شروع به تدریس در مدرسه برزگران (سلف کشاورزی کرج) نمود. این شادروان در سال ۱۳۰۲ ه.ش واحد کوچکی را در انستیتو پاستور ایران با نام اداره تشخیص محلی آفات و مبارزه با آنها بنیان گذاشت و تحقیق پیرامون حشرات و جانوران زیان آور کشاورزی و بعضاً دامی و انسانی را آغاز نمود. این شروع رسمی تحقیقات گیاهپزشکی در ایران و نیز هسته اولیه و سنگ بنای مؤسسه تحقیقات آفات و بیماری های گیاهی امروزی بود. شادروان افشار در چند زمینه دیگر نیز پیشگام و بنیان گذار بود. از جمله اولین کسی بود که تدریس حشره شناسی و جانور شناسی و آفات گیاهی را پایه گذاری نمود. علاوه بر جمع آوری و شناسایی حشرات و جانوران از جمله عوامل بیماریزا در انسان و دام و به اصطلاح امروزی حشره شناسی و جانور شناسی پزشکی و دامپزشکی نیز با افشار آغاز شد و نیز او برخلاف برخی مدعیات ، پایه گذار تحقیقات جانور شناسی و همچنین اولین موزه جانور شناسی و حشره شناسی در ایران بود . به هر حال اداره کوچکی که آن شادروان بنیان گذاشت ، در سال ۱۳۰۶ از انستیتو پاستور ایران جدا شد و به اداره کل فلاح در وزارت فواید عامه پیوست و در سال ۱۳۰۸ با احراز هر دو نقش مطالعاتی و اجرایی به بنگاه دفع آفات تغییر نام داد.

شادروان افشار در طی این سالها همچنان در مدرسه عالی فلاح (دانشکده کشاورزی فعلی) نیز تدریس می کرد و نیز به تحقیق و تالیف مقالات و کتاب هایی می پرداخت که برای ایران جدید و

بسیار سودمند بود. در همین سالها موزه جانور شناسی دانشکده کشاورزی کرج را پایه گذاری نمود، در واقع فعالیت و تلاش آن مرحوم در دو سمت و سو جریان داشت. از یک سو اداره کوچکی را در انستیتو پاستور تشکیل داد که منجر به مؤسسه تحقیقات آفات و بیماری های گیاهی امروزی شد و از طرف دیگر فعالیت های وی در دانشکده کشاورزی کرج، هسته اولیه گروه های گیاهپزشکی دانشگاه های ایران را پدید آورد. بنگاه دفع آفات فوق الاشاره تحت نظر افشار و به کمک شاگردان آن مرحوم که به تدریج از مدرسه عالی فلاحه فارغ التحصیل می شدند روز به روز توسعه می یافت به طوری که در سالهای ۱۳۱۳ و ۱۳۱۴ در شمال کشور اولین و شاید تنها مبارزه کاملاً موفق بیولوژیک را با وارد کردن کفشدوزک *Rodalia cardinalis* با شپشک استرالیایی انجام داد. این بنگاه به تدریج آفات مهم کشور را جمع آوری و شناسایی نمود و تحقیقات روی آنها را آغاز کرد. در سال ۱۳۲۲ شادروان افشار آزمایشگاهی را با نام آزمایشگاه حشره شناسی و دفع آفات نباتی که ریاست آن را شخصاً عهده دار بود، بنا نهاد. این آزمایشگاه زیر نظر مستقیم وزیر کشاورزی و در دو اتاق در محل وزارت کشاورزی آن زمان (محل فعلی فروشگاه شهر و روستا واقع در خیابان فردوسی تهران) فعالیت می کرد. با خاتمه جنگ جهانی دوم در سال ۱۳۲۴ چند متخصص شوروی سابق از جمله آکساندروف، چواخیم و کریوخین نیز در این آزمایشگاه مشغول به کار و تحقیق شدند. در همین سال چند نفر فارغ التحصیل جوان دانشکده کشاورزی کرج نظیر شادروان هایک میرزیانس نیز در این آزمایشگاه به فعالیت پرداخت و در واقع بنای اولیه مجموعه عظیم حشرات ایران در بخش تحقیقات رده بندی حشرات مؤسسه را که اکنون رسماً موزه حشرات مهندس هایک میرزیانس نام دارد، بنیان گذاشت. در این سال قسمت تحقیقات قارچ شناسی و بیماری های گیاهان با آمدن شادروان دکتر اسفندیار اسفندیاری بنیانگذار این نوع تحقیقات در ایران و همچنین قسمت علف های هرز با انتقال شادروان مهندس عین اله

بهبودی شاهسون بنیان گذار جمع آوری و تشخیص و تحقیق در این رشته با آزمایشگاه مذکور فعال گردید. با همت این دو شادروان کار جمع آوری و تشخیص گیاهان نیز در همین سال آغاز گردید و این تلاش ها به همراه تشکیل بخش شناسایی و بررسی گیاهان کشور از سال ۱۳۲۷ بنیان اولیه هرباریوم بسیار ارزشمند و بزرگ بخش تحقیقات رستنی های مؤسسه به شمار می رود. آزمایشگاه مذکور در سال ۱۳۲۶ مجدداً به اداره کل دفع آفات نباتی انتقال یافت. این آزمایشگاه که روز به روز بر کمیت و کیفیت آن افزوده می شد. در سال ۱۳۲۸ اداره بررسی آفت نام گرفت و به اداره کل بررسی ها در ساختمان آن زمان وزارت کشاورزی (واقع در نبش خیابان لاله زار نو و انقلاب) پیوست. در سال ۱۳۳۶ اداره بررسی آفات به سطح اداره کل ارتقاء یافت و به اداره کل بررسی آفات نباتی و قرنطینه نام داد و تحت نظارت و سرپرستی مدیریت کل دفع آفات نباتی قرار گرفت و محل آن نیز تغییر یافت و به یک ساختمان استیجاری واقع در خیابان سعید مقابل شرکت بیمه ملی ایران منتقل گردید. در این زمان بعضی واحد های شهرستان در اهواز ، اصفهان ، تبریز و ورامین گشایش یافت. سال ۱۳۳۹ را باید اولین نقطه عطف در تاریخچه مؤسسه و نیز گیاهپزشکی کشور دانست. در این سال بر پایه تصویب نامه هیات وزیران ۵۶۰۰۰ متر مربع از زمینهای دولت (خالصه) اوین برای ایجاد تأسیسات جدید در اختیار اداره کل بررسی آفات نباتی و قرنطینه قرار گرفت. بالاخره نقطه عطف بعدی در تاریخ مؤسسه پیش آمد ، بدین معنی که در سال ۱۳۴۱ باز هم با تصویب هیأت وزیران اداره کل بررسی آفات نباتی و قرنطینه به انستیتوی بررسی آفات و بیماری های گیاهی تغییر نام داد و به صورت سازمانی وابسته به وزارت کشاورزی از امکانات ، اختیارات و استقلال ویژه برخوردار شد ، لیکن قسمت قرنطینه از آن جدا شد و به اداره کل دفع آفات نباتی (سازمان حفظ نباتات فعلی) پیوست.

در این سالها کار احداث ساختمان ها و آزمایشگاه های جدید در زمین واگذاری آغاز شد و ادامه یافت. در سال ۱۳۴۱ انستیتو توانست ۱۵ هکتار دیگر از اراضی اوین را برای احداث تأسیسات و مزارع و باغ های آزمایشی و خانه سازمانی محققین به دست آورد ، انستیتو در سال ۱۳۴۲ رسماً به ساختمان های تازه افتتاح شده در محل فعلی انتقال یافت و در سال ۱۳۴۳ حدود ۱۲ هکتار دیگر از زمین های خالصه را به دست آورد. در سال ۱۳۴۴ قانونی به نام قانون تأسیس مؤسسه بررسی آفات و بیماری های گیاهی از تصویب مجلسین وقت گذشت ، در این قانون واژه انستیتو حذف و به جای آن واژه مؤسسه رسمیت یافت. در این سال ها مؤسسه توسط یک هیأت پنج نفری مرکب از آقایان دکتر قوام الدین شریف ، دکتر علی اکبر اگه ، شادروان مهندس هایک میرزایانس ، شادروان فیروز تقی زاده و دکتر مجید امیدوار اداره می شد که هر سال یکی از اعضای این هیأت وظیفه ریاست و یکی دیگر معاونت مؤسسه را به عهده می گرفت. با تصویب قانون مؤسسه مدیریت چرخشی هیأت پنج نفره جای خود را به مدیریت ثابت داد و شادروان دکتر عباس دواچی ریاست مؤسسه را به عهده گرفت. در طول دهه های چهل و پنجاه مؤسسه دوران شکوفایی و پیشرفت چشمگیری را پشت سر گذاشت و موفقیت های فراوانی را با همت و کوشش کارکنان و مدیران متعهد و دلسوز خود به دست آورد. کادر تحقیقاتی مؤسسه پیش از این دوران از حدود ۱۰ نفر تجاوز نمی کرد و فضای آزمایشگاهی آن محدود به ۵ اتاق ۴×۳ متری بود. مؤسسه با یک برنامه منظم توفیق یافت که تحصیل کردگان جوان و مستعد را با انجام آزمون های استخدامی بسیار دشوار به خدمت بگیرد و عده ای از آنها را برای تکمیل معلومات و تحصیلات به خارج از کشور گسیل دارد. در این دوران مؤسسه توانست چندین ساختمان بزرگ ، گلخانه های متعدد و اتاق های حرارت ثابت و آزمایشگاهی مجهز تأسیس نماید و همچنین تعدادی منزل مسکونی برای اسکان محققین خود احداث کند. علاوه بر این ها واحدهای (آزمایشگاههای) استانی و شهرستانی خود

را به ۱۵ واحد (تبریز، ارومیه، بندر انزلی، تنکابن، گرگان، مشهد، ورامین، کرج، اصفهان، شیراز، بندر عباس، رفسنجان، جیرفت، اهواز و کرمانشاه) برساند. از بعد تحقیقاتی نیز مؤسسه توانست با تلاش کادر های تحقیقاتی و فنی جوان و هدایت پیشکسوتان خود طرح های بسیاری را در تمام زمینه های گیاهپزشکی و علوم وابسته اجرا کرده و به نتایج مهمی دست یابد.

در این دوران ارتباطات تحقیقاتی و علمی و مبادله کتب و نشریات و اطلاعات و محقق و کارشناسان یا مراکز مهم تحقیقات گیاهپزشکی و دانشگاههای کشور های پیشرفته رشد چشمگیری یافت. همین تلاش ها موجب شد که مؤسسه در سطح جهان با عنوان Plant Pest & Disease Research Institute و با سرواژگان PPDR I شناسایی و اعتبار بین المللی یابد. دهه های ۴۰ و ۵۰ را به حق می توان دوران طلایی، شکوفایی و توسعه مؤسسه دانست.

باتصویب قانون تأسیس سازمان تحقیقاتی کشاورزی و منابع طبیعی در سال ۱۳۵۲، مؤسسه و کلیه واحد های آن در استان ها رسماً (و نه عملاً) زیر پوشش سازمان تحقیقات در آمد و نام آن با جایگزینی واژه تحقیقات به جای بررسی به مؤسسه تحقیقات آفات و بیماری های گیاهی تغییر یافت، اما مؤسسه به دلایلی عملاً تا پس از پیروزی شکوهمند انقلاب اسلامی مستقل ماند و عاقبت در اوایل دهه ۶۰ زیر نظارت کامل سازمان قرار گرفت و واحد های استانی و شهرستانی آن نیز به صورت بخش های تحقیقاتی و با نام بخش تحقیقات آفات و بیماری های گیاهی در مراکز تحقیقات کشاورزی و منابع طبیعی استان ها ادغام شدند.

بر اساس مصوبه بهمن ۱۳۷۱ شورای عالی اداری قسمت تحقیقات منابع طبیعی از سازمان تحقیقات جدا شد و این سازمان با نام سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی عملاً وظایف سازمان های ترویج و آموزش را نیز بر عهده گرفت. به تبع آن مؤسسه تحقیقات آفات و بیماری

های گیاهی هم جزء سازمان جدید قرار گرفت. سازمان تحقیقات آموزش و ترویج کشاورزی از بدو تأسیس تا کنون در تمامی استان های کشور (به جز استان قم) یک یا دو (استان های خوزستان ، کرمان و سیستان و بلوچستان) مرکز تحقیقات کشاورزی ایجاد نموده و علاوه بر این مراکز چند مؤسسه تحقیقات تک محصولی نیز به وجود آورده است. این مؤسسات تک محصولی عبارتند از :

مؤسسه تحقیقاتی برنج کشور ، مؤسسه تحقیقات پسته ، مؤسسه تحقیقات خرما ، مؤسسه تحقیقات پنبه کشور ، مؤسسه تحقیقات مرکبات ، مؤسسه تحقیقات کشاورزی دیم و مؤسسه تحقیقات چغندر قند هر یک از این مؤسسات و نیز مراکز تحقیقات کشاورزی پیش گفته دارای بخشی به نام بخش تحقیقات آفات و بیماری های گیاهی یا بخش تحقیقات گیاه پزشکی هستند. مؤسسه تحقیقات آفات و بیماری های گیاهی بر اساس شرح وظایف خود (که در ذیل خواهد آمد) موظف به هدایت و نظارت بر اجرای طرح های تحقیقاتی بخش های مذکور در مراکز تحقیقات کشاورزی استان ها و مؤسسات تک محصولی است. لیکن تداخل وظایف و روشن نبودن کامل حدود اختیارات تفاوت بودجه و عدم استقلال کافی در ارتباط با مسائل مالی ، اداری و تحقیقاتی باعث شده است که مؤسسه هنوز انسجام کامل دهه های چهل و پنجاه خود را به دست نیاورد.